

Identifying and prioritization the facilitating and inhibiting factors of students' entrepreneurship training in order to provide a suitable model

Mohammad Hossein Ahdi Hoojaghan¹ | Sadegh Melki Avarsin^{2✉} |
 Jahangir Yari Haj Atalo

1. Department of Psychology, Faculty of Humanities, Azad University, Tabriz, Iran. Email: ahd.57ali20@gmail.com
2. Department of Psychology, Faculty of Humanities, Azad University, Tabriz, Iran. Email: s.maleki161@iaut.ac.ir
3. Department of Psychology, Faculty of Humanities, Azad University, Tabriz, Iran. Email: john_yari@yahoo.com

Article Info

Article type:
 Research Article

Article history :

Received 20 June 2023
 Received in revised form 2 August 2023
 Accepted 5 March 2024
 Published online 13 March 2024

Keywords:

Entrepreneurship,
 Identification,
 Entrepreneurship facilitation,
 Entrepreneurship
 Inhibition, Vocational technical
 schools.

ABSTRACT

The aim of this research was to identify the facilitating and hindering factors of entrepreneurship education of students in the northwestern provinces of the country and districts 5, 15 and 18 of Tehran. The present study is a mixed research and data theory method has been the basis of this research. The statistical population of this research includes the students of technical and professional universities, industrial universities and students of conservatories, and experts as well as officials of education departments. Using the results obtained from the study of the theoretical bases and the research process and analysis and analysis of the content of the conducted interviews, the primary indicators and criteria of facilitating and inhibiting factors in the education of students in technical and vocational schools were identified, and 140 saturated open codes were extracted and 32 central codes were calculated after combination of them and finally by combining them, 29 optional codes were obtained. After the three stages of open coding, central coding, and selective coding, a paradigm model or a desirable model has been presented in the form of a paradigm. In the quantitative stage, the researcher had used the Kolmogorov-Smirnov test for the normality of the data, the sign test for the significance of the questionnaire questions, and the data dispersion test with the skewness and skewness test of the data. To discover the factors, the researcher has used Bartlett's special factor analysis test along with its components in the rotated and unrotated matrix for identification. The researcher has used Cronbach's alpha test for the reliability of the questionnaire. Finally, the general model of the research along with standard model, conceptual model, T-value model with the appropriateness of the model is designed by Laser1 software.

Cite this article: Ahdi Hoojaghan, MH., Melki Avarsin, S., & Yari Haj Atalo, J.(2024). Identifying and prioritization the facilitating and inhibiting factors of students' entrepreneurship training in order to provide a suitable model. *Journal of Entrepreneurship and Innovation Research*, 2(4), 72-87.

© The Author(s).

Publisher: Scientific Association of Entrepreneurship & Innovation in IRAN.

شناسایی و آلویت بندی عوامل تسهیل کننده و بازدارنده تربیت دانش آموزان کارآفرین در هنرستان های فنی حرفه ای به منظور ارائه یک مدل مناسب

محمدحسین عهدی هوجقان^۱ | صادق ملکی آوارسین^۲ | جهانگیر یاری حاج عطالو^۳

۱. دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز، ایران. رایانامه: ahd.57ali20@gmail.com

۲. گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، تبریز، ایران. رایانامه: s.maleki161@iaut.ac.ir

۳. گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد، تبریز، ایران. رایانامه: john_yari@yahoo.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

هدف: هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل تسهیل کننده و بازدارنده تربیت کارآفرینی هنرجویان در استان های شمال غرب کشور و نواحی ۵-۱۸-۱۵ تهران بوده است. نوع پژوهش آمیخته (کیفی، کمی) مبتنی بر روش تحلیل محتوا بود. جامعه آماری این پژوهش را اساتید دانشگاه های فنی و حرفه ای، صنعتی و هنرآموزان هنرستان های آموزش و پرورش تشکیل دادند. **روش شناسی:** روش نمونه گیری به صورت نمونه گیری هدفمند تا جایی ادامه یافت که با استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته سرجمع با ۲۵ نفر از اعضای نمونه به اشباع نظری رسید. برای اعتبارسنجی و به دست آوردن روایی داده ها از دو روش بازبینی مشارکت کنندگان و سه سوژه سازی در پژوهش و پایایی مصاحبه ها به روش پیاده سازی عینی و دقیق گفتار مصاحبه شوندگان استفاده کرده است. جهت اطمینان از پایایی از روش توافق بین دو کدگذار استفاده شده است. ضریب توافق بین دو کدگذار ۰/۹۶ بود. در ادامه با استفاده از نتایج حاصل از بررسی مبانی نظری و پیشینه پژوهش و تجزیه و تحلیل محتوای مصاحبه های انجام گرفته، شاخص ها و معیارهای اولیه عوامل تسهیل کننده و بازدارنده تربیت هنرجویان از طریق نرم افزار (MAXQDA) احصاء شد. تعداد ۱۸۴۶ کدباز اشباع شده استخراج و از تلفیق آنها تعداد ۸ کد محوری و از تلفیق آنها نیز تعداد ۴ کد انتخابی احصاء گردید. پس از طی سه مرحله کدگذاری الگو ارائه شده است.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۳/۳۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۵/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۱۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۲/۲۳

یافته ها: نتایج کسب شده نشان داد که کلاً پنج عامل در تربیت هنرجو دخیل دارد. این عوامل عبارتند از ۱- عوامل سازمانی ۲- عوامل فیزیکی ۳- عوامل تسهیل کننده ۴- عوامل بازدارنده بود.

کلیدواژه ها:

استراتژی مالی، عملکرد کارکنان، شرکت داروسازی، تحقیق و توسعه.

استناد: عهدی هوجقان، محمدحسین، ملکی آوارسین، صادق، و حسینی، روح الله، و یاری حاج عطالو (۱۴۰۲). شناسایی و آلویت بندی عوامل تسهیل کننده و بازدارنده تربیت دانش آموزان کارآفرین در هنرستان های فنی حرفه ای به منظور ارائه یک مدل مناسب. پژوهش های کارآفرینی و نوآوری. ۲۳-۸۷، (۴).

۱. مقدمه

کارآفرینان از نظر استعداد و مهارت متفاوت هستند و ویژگی‌های شخصیتی خاصی دارند که انتظار می‌رود به طور قابل توجهی بر توانایی آنها در شناخت و بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی تأثیر بگذارد (شیا و دیگران، ۲۰۲۳). مطابق اساسنامه فلسفه تأسیس هنرستان در تأمین نیروی انسانی ماهر و نیمه‌ماهر است (شرفی، ۱۳۸۹). همیشه اصول برگرفته از فلسفه تضمین‌کننده موفقیت کارآفرینی است (ولتر و همکاران، ۲۰۱۷). از دیدگاه بزرگی (۱۴۰۲). اولین و مهم‌ترین اصل در کارآفرین شدن کسب دانش است. به نظر او کسب دانش اساس عمل است. میزان دانش بر تصمیم‌هنگو مؤثر بوده و باعث موفقیت در کارآفرینی می‌باشد.

کارآفرین شخصی است که با خلأیت خود از راه تولید محصول یا ارائه خدمات مورد نیاز جامعه سرآمد می‌شود (تاز، کاراول، ۲۰۲۰). کارآفرین نقش اساسی در موفقیت اقتصادی و ثبات اجتماعی بسیاری از کشورهای توسعه یافته را دارد (جنا، ۲۰۲۰). در این باره آنچه یک فرد کارآفرین انجام می‌دهد، کارآفرینی نامیده می‌شود (گوندوگودو، ۴، ۲۰۱۲).

کارآفرینی در مفهوم به عنوان توانایی فرد برای یافتن ایده جدید و تبدیل آن در عمل به کسب و کار تعریف می‌شود. (سیکولا - لینیو، ۵، ۲۰۱۸). کارآفرینی مفهومی شبیه آفتاب‌پرست دارد، به خاطر همین هرکسی آن را به گونه‌ای خاص درک می‌کند (الوانی و دیگران به نقل از سدلر، ۶، ۱۳۹۰). شین کارآفرینی را به عنوان «فعالیتی که شامل کشف، ارزیابی و بهره‌برداری از فرصت‌ها» تعریف می‌کند، او این تعریف را به عنوان یکی از تعاریف مدرن و قابل قبول از کارآفرینی در اقتصاد معاصر بیان می‌کند (زو، ۸، ۲۰۱۸).

کارهای اولیه بر روی کارآفرینی دارای رویکرد اقتصادی بودند، بعدها رویکردهای روان‌شناسی، جامعه‌شناسی نیز به آن اضافه شدند (احمدپور داریانی، ۱۳۸۳). بدین ترتیب در روان‌شناسی بر ویژگی‌های شخصیتی فرد و در جامعه‌شناسی به عوامل فرهنگی و اجتماعی پرداخته شد (ظهیری، ۱۳۹۰).

دامنه تأثیرات کارآفرینی بر جامعه بسیار وسیع است. این اثرات عبارت‌اند از ایجاد ثروت، اشتغال‌زایی، ایجاد و توسعه فناوری، ترغیب و تشویق سرمایه‌گذاری، شناخت ایجاد و گسترش بازارهای جدید، افزایش رفاه، ساماندهی و استفاده اثربخش از منابع است (محمدیان و دیگران، ۱۳۹۵). کارآفرینی باعث ایجاد تغییرات مثبت در جامعه و راه‌اندازی کسب و کار جدید می‌شود در نتیجه اهمیت بسیار زیادی در توسعه اقتصادی و اجتماعی دارد. کارآفرینی مهم‌ترین نقش در تغییر سطح زندگی از ساده به رفاه، تجملی دارد. در این میان توجه به عوامل تسهیل‌کننده کارآفرینی برای تربیت هنجریان، نقش مهمی در تسریع، ارتقاء و پیشرفت و ادامه اقتصاد خود و در نهایت اقتصاد یک کشور به همراه دارد. از منظر تربیتی، چه از بعد تئوری و چه از بعد عملی، کاربردی می‌توان با روش‌های مختلف آموزشی، به تربیت هنجریان هم‌گماشت. بدین منظور باید اقدام به شناسایی عوامل تسهیل و بازدارنده کارآفرینی نمود.

امروزه نیاز به دانش‌آموختگان کارآفرین افزایش یافته و هدف بسیاری از هنرستان‌های معتبر جهان پرورش دانش‌آموختگان کارآفرین است. لذا این مقوله به عنوان دستور کار ملی به منظور توسعه کارآفرینی مورد توجه سیاست‌گذاران قرار گرفته است (یوسفی‌محمدی و دیگران، ۱۳۹۶). محققان روی هم‌رفته چهار ویژگی کلیدی یک فرد کارآفرین را در انگیزه، شناسایی فرصت، ریسک و توانایی در شبکه‌های کامپیوتری مورد شناسایی قرار داده‌اند (ریگی، رونقویز، ۹، ۲۰۱۰). همه این ویژگی‌های کلیدی بیان

¹ James Thewissen, Shuo Yan Feilian Xia,

² - Welter et al

³ TAZE, Mustafa. KARAYOL, Metin

⁴ Gündoğdu, Mehmet Çağrı

⁵ Seikkula-Leino, J

⁶ Sadler

⁷ Shane

⁸ Xue, Yitong

⁹ - Brian Rigley Ramona Rönqvist

کننده ویژگی‌های فردی هستند. حال آن که ویژگی‌های دیگری مانند ویژگی‌های ساختاری و محیطی نیز نقش تعیین‌کننده‌ای در تربیت کارآفرینی هنرجویان دارند. از آنجایی که ویژگی‌های فردی باعث تغییرات گسترده در رفتار هنرجو می‌شود. بنابراین بزرگ‌ترین مسائل کلیدی تربیت هنرجوی کارآفرین نیز مربوط به ویژگی‌های فردی است، به همین خاطر برای تربیت هنرجو می‌توان از کدام ابزارها جهت شاسایی و اندازه‌گیری ویژگی‌ها استفاده کرد؟ مسئله دیگر بروز فرصت‌های کسب‌وکار است. فرصت‌های کسب‌وکار می‌توانند از نیازها و مشکلات موجود در بازار و صنعت، پیشرفت‌های تکنولوژیک، تغییرات در سیستم‌های قانونی یا حتی مواردی مانند تغییر سلیقه و رفتار مشتریان به‌وجود آیند. دیدن و شناسایی و یافتن فرصت‌ها نیازمند کسب دانش کارآفرینی، تحلیل و بررسی دقیق بازار و محیط کسب‌وکار است. در واقع از ضروریات تربیت صحیح شناخت قابلیت‌ها و توانایی‌های مهارتی و تحلیل محیط کسب و کار می‌باشد.

مسئله دیگر که معمولاً در تربیت کارآفرینی هنرجو مطرح می‌شود، بهره‌برداری از فرصت‌ها و تبدیل آن‌ها به کسب‌وکار است. بهره‌برداری از فرصت‌ها مستلزم تبدیل ایده جذاب و نوآورانه به فرصت مناسب می‌باشد همین فرصت زمینه را برای شروع یک کسب‌وکار مهیا می‌کند اما ادامه دادن آن برای رشد و پیشرفت بیشتر، نیازمند توانایی‌های بالفعل کارآفرین برای تنظیم مجدد منابع اولیه، ساختاردهی دوباره فرایندها، بازاریابی، مدیریت و مقابله با رقبا و چالش‌های مختلف است. منابع مالی و تأمین سرمایه نیز یکی دیگر از مسایل مهم در تربیت هنرجوی کارآفرین است. امروزه در فرایند کارآفرینی مهم‌ترین نقش منابع مالی قابل اعتماد در راه‌اندازی، توسعه و رشد یک کسب‌وکار بخوبی دیده می‌شود.

از نظر نگارنده دلایل مهم این تحقیق عبارت‌اند از ۱- باعث توجه کم هنرجو به‌میزان وضعیت مالی می‌شود، به خاطر همین هنرجو به این امر واقف می‌گردد که با هیچ هم می‌توان ارزش ایجاد کرد و اقدام به کارآفرینی نمود. ۲- باعث خوداشتغالی هنرجو می‌شود. ۳- موجب دگرگونی ارزش‌ها و تحول ماهیت آنها می‌شود و ارزش‌های تازه‌ای به وجود می‌آورد. ۴- موجب پرشدن شکاف‌ها و خلاءهای بازار کار می‌شود. یعنی باتوجه به دگرگونی‌های شرایط بازار کار و فراهم شدن فرصت‌های تازه، تصمیم‌های تازه‌ای گرفته می‌شود. ۵- موجب گذار از رکود اقتصادی، جبران عقب‌ماندگی‌های اقتصادی و آسان شدن روند رشد و توسعه کشور می‌شود. ۶- باعث تأمین رفاه اجتماعی می‌شود. ۷- موجب رقابت صنایع مشابه داخلی بایکدیگر می‌شود این رقابت باعث بهبود و بالا رفتن کیفیت کالاها می‌شود. میزان فعالیت‌های کارآفرینانه در ایران طی پنج سال گذشته تقریباً ۱۰ درصد بود (کردناییج و همکاران، ۱۳۹۲). جمعیت بیکار کشور در حال حاضر ۲ میلیون و ۴۰۹ هزار و ۱۴۲ نفر است، از این مقدار حدود ۳۸ درصد از جمعیت کل بیکاران کشور را تحصیل کرده‌ها به خود اختصاص داده‌اند (خبریان، ۱۴۰۱). بر اساس گزارش باشگاه خبرنگاران در حوزه کارآفرینی از میان ۱۳۷ کشور جهان ایران در سال (۲۰۲۲). دارای رتبه ۷۲ بود. همچنین برابر گزارش منتشر شده از مرکز آمار، ایران در سال (۱۴۰۱). از کل هنرجویان ۴۰/۶ بیکار بودند. سهم اعتبارات آموزش فنی و حرفه‌ای از بودجه عمومی دولت در پنج سال اخیر از ۱/۴۱ درصد به ۰/۹۷ درصد کاهش یافته است. بعلاوه سهم اعتبارات آموزش فنی حرفه‌ای و مهارتی از کل اعتبارات فصول آموزشی در سال ۱۴۰۰ برابر با ۶/۸ درصد کمتر از یک دهم اعتبارات آموزشی بوده است. تحقیق مهدی در سال (۱۴۰۱). نشان داده که تنها ۳۰ درصد مهارت‌آموختگان پس از گذراندن دوره‌های آموزشی به اشتغال رسیده‌اند ۸۳ درصد از شرکت‌کنندگان در نظرسنجی دیده‌بان کسب‌وکار معتقدند در سال (۱۴۰۱). هزینه کسب‌وکارها به دلیل افزایش سطح عمومی قیمت‌ها افزایش یافته است. از سویی دیگر افزایش هزینه‌ها باعث کاهش کارآفرینی می‌گردد. این آمار می‌تواند یکی از نشانه‌های مهم در توجه به کارآفرینی در سطح هنرستان‌ها است (رضایی و همکاران، ۱۴۰۱). وضعیت موجود توصیف شده نشان دهنده وضعیت نامطلوب بیکاری هنرجویان است. این وضع نشان‌دهنده ضعف عملکرد کشور در زمینه تربیت هنرجوی کارآفرین است.

مطابق آمارهای صورت‌گرفته فوق‌الذکر می‌توان نتیجه گرفت که مشکل اصلی عدم توانایی هنجویان در تربیت نامطلوب است. این عدم توانایی هنجویان از یک‌سری مؤلفه‌ها ویژگی‌ها و عوامل مجهول تربیتی نشئت می‌گیرد. مجهول بودن عوامل ناشناخته بر تربیت هنجویان سایه افکنده و باعث وخیم شدن اوضاع بیکاری می‌گردد. در این خصوص از پیامدهای عدم توجه به تربیت کارآفرینی می‌توان به مهاجرت افراد، بیشتر شدن شغل‌های کاذب و بیکاری گسترده را نام برد (پناهی و دیگران، ۱۳۹۵). شناخت ویژگی‌های مجهول تربیت هنجویان بستری مناسب را برای جذب و رشد هنجویان در راستای کارآفرینی اولین قدم و اساسی‌ترین عوامل ایجادکننده مسئله محسوب می‌شوند. از این رو هرکدام از این عوامل ناشناخته به‌وجودآورنده، ماهیت مسئله پژوهش هستند. در این زمینه شناسایی عوامل مذکور، برای فراهم‌سازی شرایط جهت تسهیل‌کنندگی و شناخت عوامل بازدارنده برای تربیت کارآفرینی حیاتی و ضروری بوده و می‌تواند، برای هنرستان‌های فنی‌و حرفه‌ای کشور راه‌گشا باشد. در این باره بدیهی که پرسش اساسی این باشد که آیا تاکنون همه عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده برای تربیت هنجویان کارآفرین در هنرستان‌ها مورد شناسایی قرار گرفته شده است؟ باتوجه به اهمیتی که کارآفرینی در رفع معضل بیکاری هنجویان هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و رشد اقتصادی دارد، الگو و مدل مناسب برای عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده تربیت هنجویان چگونه است؟ بی‌شک در کارآفرین شدن هنجویان، عوامل متعددی دخیل هستند که ضرورت دارد، شناسایی شوند تا درجات اثرگذاری هریک از آن‌ها مشخص گردد. بنابراین کدام عامل نقش مهم‌تری نسبت به سایر عوامل دارد. نتایج محتمل تحقیق می‌تواند بر روند فعلی امور و سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های درسی و آموزشی مرتبط با امر کارآفرینی در سطوح تحصیلات هنرستانی عملاً مورد استفاده قرار گیرد تا میزان اثربخشی و بهره‌وری کارکرد هنرستان‌ها در راستای تربیت هنجویان افزایش یابد.

سوالات پژوهش

- ۱- منظور از تربیت هنجوی کارآفرین چیست؟
- ۲- ویژگی‌های یک هنرستان کارآفرین چیست؟
- ۳- عوامل تسهیل‌کننده تربیت دانش‌آموزان کارآفرین در هنرستان‌های ایران کدام‌اند؟
- ۴- عوامل بازدارنده تربیت دانش‌آموزان کارآفرین در هنرستان‌های ایران کدام‌اند؟

۲. مبانی نظری و پیشنهاد تحقیق

کارآفرینی در فرهنگ فارسی عمید به معنی ایجادکننده شغل است. کارآفرینی مفهومی است که همراه با خلقت بشر وجود داشته است. مفهوم کارآفرینی معنای گسترده‌ای دارد، به حدی که چارچوب‌های مختلفی برای توضیح مفهوم در طول زمان تدوین شده است (متالووه‌مکاران، ۲۰۲۰، ص ۱). واژه کارآفرین نخستین بار از سوی اقتصاددان قرن هیجده میلادی توسط ریچارد کانتلیون معرفی شد. وی کارآفرین را عاملی می‌داند که ابزارهای تولید را به‌بهای معینی می‌خرد، تابان ترکیب آنها محصول جدیدی را تولید کند (علیدوستی، خسروجردی، ۱۳۹۱، ص ۲۳). آدام اسمیت از نخستین اقتصاددانانی بود که به طور غیرمستقیم تئوری کارآفرینی را معرفی کرد (مورنوسانچز، ۲۰۱۸، ص ۵). در طول تاریخ بشر، کارآفرینی از دیرباز با رشد اقتصادی و ثبات اجتماعی همراه بوده است. کارآفرینان عاملان اقتصادی هستند که ایده‌های تازه، راه حل‌های خلاقانه و فرصت‌های شغلی جدید را برای کمک به چرخاندن چرخ اقتصاد به ارمغان می‌آورند (گونگی ۳ و دیگران، ۲۰۲۳). در سیر فرآیند تبیین مفهوم کارآفرینی ویژگی‌ها، کارکردها و فعالیت‌های متنوعی به فرد هنجو نسبت داده می‌شوند. کارآفرینی واژه‌ای نسبتاً قدیمی است که ریشه فرانسوی دارد. از این سواصطلاح کارآفرین در قرن پانزدهم خط اصلی در فرانسه بود و به منظور توصیف فرمانده‌ای که سربازان را به نبرد هدایت می‌کند. از این اصطلاح استفاده شده است (کینیاس، ۲۰۱۳، ص ۴). در تعریف دیگر می‌توان گفت که کارآفرین طبق گفته پتر اکیس سال (۲۰۰۸). شخصی است که منابع ضروری را فعال کرده و به طور مؤثر از آنها برای تحقق فرصت کارآفرینی باهدف

1 Richard Cantillon

2 Moreno Sanchez

3 Nabil Al-Qadasi Gongyi Zhang Mohammed Ali Al-Awlaqi Ali Saleh Alshebami Ammar Aamer

4 Kinius, Ioannis G

5 Petrakis

دستیابی به سود استفاده می‌کند؛ بنابراین، کارآفرین تصمیم می‌گیرد و خطرات را نیز به عهده می‌گیرد. او همچنین عوامل تولید را با مؤثرترین روش برای رسیدن به بزرگ‌ترین نتیجه ممکن سازماندهی می‌کند (کینیا، ۲۰۱۳). کارآفرینی معمولاً به عنوان توانایی یک فرد برای تبدیل ایده‌ها به سرمایه‌گذاری‌های جدید قابل دوام تعریف می‌شود (ادیل و دیگران، ۲۰۲۳). کارآفرینی یک وضعیت پویا است که از طریق تعامل مداوم عوامل متعدد اجتماعی و فردی تحقق می‌یابد نه یک حالت ثابت که مجموع خصوصیات فردی است (گیل مارتین و همکاران، ۲۰۱۹). به‌طور کلی از لحاظ تاریخی بسیاری از تعاریف مربوط به کارآفرینی حول محور کارآفرین فردی است (مک، پترز، ۲۰۱۴، ص ۸). البته پیچیدگی کارآفرینی مستلزم آن است که هنرجویان بتوانند با یک محیط نامطمئن کنار بیایند، بنابراین، هنرآموزان مسئول مشارکت در توسعه مهارت‌های خود برای کشف، برنامه‌ریزی و اجرا هستند (ادیل و دیگران، ۲۰۲۳). کارآفرینی برای بسیاری از مطالعات به‌عنوان یک پدیده مهم در نظر گرفته شده است (یورتکورو و همکاران، ۲۰۱۴). جوزف شومپیتر با ارائه نظریه توسعه اقتصادی خود در سال (۱۹۳۴). که هم‌زمان با رکود اقتصادی بزرگ بود، سبب شد تا ایده‌هایش پیرامون نقش کلیدی کارآفرینان و پدیده کارآفرینی در ایجاد سود بهبود و پیشرفت اقتصادی، مورد توجه همگان قرار گیرد و به همین جهت به او لقب پدر کارآفرینی داده‌اند (محقر و همکاران، ۲۰۱۳).

تاکنون مطالعات متعددی در رابطه با کارآفرینی صورت گرفته است، اکثریت مطالعات در خصوص کارآفرینی تجربی بوده و تحقیقات نظریه‌ای بسیار کم هست به دلیل جدید بودن موضوع، شناسایی عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده کارآفرینی مطالعات دقیقی که بیان‌کننده مفهوم دقیق این عبارت باشد، در ادبیات جهانی و داخلی کمتر بوده است. بیشتر تلاش و کوشش دانشمندان و محققان گذشته در جهت پاسخ به سؤالاتی نظیر وجه تمایزی ویژگی‌های اصلی افراد کارآفرین چیست؟ چرا بعضی از هنرستان‌ها توانسته‌اند، از سایر هنرستان‌ها پیشی بگیرند؟ در نهایت چرا بعضی از کشورها از کشورهای دیگر پیشرفت قابل توجه‌تری داشته‌اند؟ پاسخگویی به این سوال‌ها سبب پدید آمدن علم کارآفرینی شد که درون رویکرد رفتاری و ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان از منظرهای اقتصادی، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی مورد بررسی قرار گرفت؛ به لحاظ متفاوت بودن موقعیت و امکانات آموزشی و از همه مهم‌تر وجود نیروی انسانی متخصص باعث تغییر در رسیدن به اهداف تربیتی می‌شود. از این جهت شرایط کارآفرین شدن هنرجویان در بین سایر هنرستان‌ها عمومیت ندارد. در این خصوص مفهوم کارآفرینی بر مبنای موقعیت و محیط به ویژگی‌هایی از جمله دسترسی به منابع و قواعد و تسهیل در روابط اجتماعی و امکانات مالی و اقتصادی جامعه مربوط است (بخشایی، ۱۳۹۱، ص ۳). البته نباید از این نکته غافل شد که توسعه توانایی کارآفرینی در بین هنرجویان مستلزم تسلط معلمان بر مفاهیم است (میچو، ۲۰۲۳، ص ۱). شواهد تجربی قوی وجود دارد که توانایی تشخیص فرصت‌ها با احتمال بیشتری برای تبدیل شدن به یک کارآفرین مرتبط است (میرشهید ۴ و دیگران، ۲۰۲۳). به عبارت دیگر هنرجوی تربیت یافته زود فرصت را شناسایی کرده و با بهره‌برداری از آن کارآفرین می‌شود. از همین جهت نیروی تربیت یافته سرمایه با ارزش هرسازمانی محسوب می‌شود.

سرمایه انسانی کارآفرینی با مفهوم گسترده‌تری از سرمایه انسانی ارتباط دارد مشخصاً سرمایه انسانی کارآفرینی مجموعه‌ای از دانش و مهارت‌هایی است که برای ایجاد و بهره‌برداری از فرصت‌های بازار با خود همراه می‌آورند (مقیمی و داریانی، ۲۰۰۸). سرمایه انسانی تربیت شده مهمترین رکن هنرستان در کارآفرینی است. بنابراین تربیت نیروی انسانی آموزش دیده به عنوان مهم‌ترین رسالت آموزش و پرورش به شمار می‌رود و بر اساس اسناد بالادستی، سند تحول بنیادین و بیانیه گام دوم انقلاب اصلی‌ترین عامل خودسازی، جامعه‌سازی و تمدن‌سازی نیروی انسانی محسوب می‌گردد (باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۴۰۲). مسئله توجه به نیروی انسانی به عنوان یک ثروت ملی و بالاتر از هر ثروت ملی دیگری نظیر زمین دریا و سایر منابع طبیعی در محوراندیشه‌های اقتصاد دانان بزرگ بوده است و به حق توسعه یک ملت را در گرو توسعه منابع انسانی دانسته

1 Shahzada Adeel , Ana Dias Daniel , Anabela Botelho

2 Yurtkoru, E Serra. Acar, Pınar. Seray Teraman, Begüm

3 Heliona Miço, ORCID and Jonida Cungu

4 Mir Shahid Satar, Ghadah Alarifi, Abdullah Abdulaziz Alkhorafi & Muzaffar Asad

اند(صمدزاده، ۱۳۷۵). امروزه تربیت نیروی انسانی جایگاه بسیار مهمی در پیشبرد اهداف یک سازمان دارد. به همین دلیل مدیران منابع انسانی تلاش می کنند تا با به کارگیری روش های مختلف، به تربیت نیروی متخصص بپردازند و از این طریق، سرعت رسیدن به هدف هایشان را افزایش دهند (فانی، بی تا). تربیت و آموزش، عملی کاملاً آگاهانه و ساختاری است که با هدف انتقال بهبود و ارتقاء دانش، مهارت و تکنیک، درک و نگرش یک فرد در راستای مطلوب صورت می گیرد (احمدی مقدم، سالاری، ۱۳۹۸). از سویی مهمترین عملکرد آموزش تربیت است. آموزش کارآفرینی، دانش، انگیزش و مهارت لازم برای شروع و پیشبرد روند امور یک کسب و کار موفق را فراهم می کند (دهمرد و دیگران، ۱۳۹۴). شواهد موجود نشان می دهد که کارآفرینی می تواند در نتیجه برنامه های آموزشی، پرورش یابد (شیفمن و دیگران، ۲۰۰۴). مطالعات در اروپا در این باره نشان داده است که چنین آموزش هایی توانسته است افراد را مسئولیت پذیرتر به بار آورد و آنها را تبدیل به کارآفرین یا متفکران حوزه کارآفرینی کند. تیم گورمن (۱۹۹۷) به کار بانورا اشاره می کند که استدلال کرده، آموزش می تواند اصلی اساسی در ارتباط با شروع تاسیس یک کسب و کار باشد. ارائه مجموعه ای از مواد آموزشی تدوین شده شامل دانش، مهارت ها و نگرش های کارآفرینانه به افراد است تا با وجود ریسک، فرصت هایی را که دیگران نادیده گرفته اند، شناسایی کنند و با بینش و اعتماد به نفس در جاهایی که دیگران تغل کرده اند، فوراً دست به کار شوند و کسب و کار خود را راه اندازی کنند (هاینس و دیگران، ۲۰۰۴).

چندین مطالعه قبلی تأثیر مثبت برنامه های آموزش کارآفرینی در هنرستان ها بر امکان پذیری شروع سرمایه گذاری جدید یا حتی بر فعالیت واقعی کسب و کار نشان می دهد (گریونیتز و دیگران، ۲۰۱۰، ص ۳). برای ایجاد شغل، آموزش کارآفرینی به عنوان یک جزء جدایی ناپذیر در سیستم آموزشی هنرستان است (وسپر ۲ و دیگران، ۱۹۸). آموزش کارآفرینی فرآیندی است که به افراد توانایی تشخیص فرصت های تجاری، عزت نفس، دانش و مهارت هایی برای عمل کردن بر اساس آنها را می دهد (جونز ۳ و دیگران، ۲۰۰۴). اخیراً یادگیری تجربی به عنوان رویکردی برای آموزش کارآفرینی مورد استفاده قرار گرفته است زیرا تأثیر مثبتی بر توسعه مهارت ها و شایستگی های کارآفرینی دارد (موتا ۴ و گالینا، ۲۰۲۳). در واقع آموزش های هنرستانی منجر به تربیت هنرجو می شود. حال باید به بررسی این پرداخت که چه عوامل و ویژگی هایی باعث تربیت نیروی انسانی ماهر و کارآمد در هنرستان ها شروع می شود؟ فرآیند آموزش و تربیت نیروی انسانی ماهر و کارآمد چگونه باشد؟ آیا آموزش بر کسب دانش مربوط به کارآفرینی موثر است؟ آیا آموزش بر کسب مهارت در استفاده از فنون تحلیل فرصت های اقتصادی تأثیر دارد؟ به طور کلی، مهارت هایی که سبب ارتقا سطح کیفی عملکرد یک هنرجو می شوند، در دو دسته تخصصی و عمومی جای دارند. علومی که با تخصص فرد در ارتباط هستند، به صورت کارگاهی یا کلاس های عملی - تئوری در یک دوره آموزشی ارائه می شوند. در یک شرایط ایده آل، آموزش کارآفرینی یکی از دوره هایی است که درک و آموزش مهارت های هنرجویان را فراهم می کند (روسمین، ۲۰۱۸۵).

در کل هنرجو یکسری پارامترهایی را برای تربیت شدن در رشته خاصی سپری می کند. یعنی تربیت نیروی انسانی باید با ارتقاء حرفه ای در طول زمان و دستیابی به مهارت های جدید و اثربخشی در زمینه های مختلف شغلی صورت گیرد (اوزمان گلوهمکاران، ۲۰۱۰). یک نیروی انسانی زمانی می تواند برای یک کسب و کار ارزش آفرینی کند که در کنار دانش از مهارت های لازم برای انجام حرفه خود برخوردار باشد (مجمع خیرین توسعه و ترویج آموزش فنی و حرفه ای (۱۴۰۱). مهارت های کارآفرینی شامل آن دسته از فعالیت ها یادانش عملیاتی است که برای استقرار و اداره یک کسب و کار اقتصادی موفق مورد نیاز است (دربان آستانه و دیگران، ۱۳۹۱). برای شروع کسب و کار باید مهارت های خاصی آموخت به طور کلی چهار مهارت مهم در بین کارآفرینان مشترک هست این مهارت ها شامل ویژگی های شخصیتی، مهارت های بین فردی، مهارت های تفکر انتقادی و خلاقانه، مهارت های عملی می باشند (درجزینی، بی تا). یک تربیت زمانی اثربخش است که هنرجو بخوبی مهارت های تجربی یاد گرفته باشد. اغلب نظریه ها توصیفی از تبیین کننده های ویژگی های فردی، ساختاری و محیطی هستند که بر تصمیمات هنرجو تأثیر

1 Georg von Graevenitz , Dietmar Harhoff , Richard Weber

2 Karl H. Vesper, William B. Gartner

3) Jones, C. and English, J.

4 Victória Figueiredo Motta, Simone Vasconcelos Ribeiro Galina

5 Firmansyah& RusminF

می‌گذارند. بر همین اساس جهت درک عمیق از فرآیند کارآفرینی برای تربیت هنرجو در ایجاد کسب و کارهای جدید عوامل و ویژگی‌های فردی، ساختاری و محیطی برای کارآفرینی به همراه برخی از مهمترین نظریات مبانی نظری در زیر ارایه شد.

۳. روش‌شناسی

تحقیق حاضر به صورت چند روشی (کیفی و کمی) انجام شده است. در بخش کیفی از تحلیل محتوای کیفی از نوع استقرایی بود در بخش کمی از روش توصیفی - پیمایشی استفاده شده است.

مشارکت‌کنندگان پژوهش:

با هدف دستیابی به بیشترین اطلاعات در مورد پدیده تربیت هنرجوی کارآفرین مشارکت‌کنندگان تحقیق در بخش کیفی شامل اساتید دانشگاه‌های فنی و حرفه‌ای و صنعتی با هنرآموزان هنرستان‌ها به تعداد ۲۵ نفر بودند.

روش نمونه‌گیری کیفی: با توجه به هدف پژوهش، به منظور شناسایی عوامل فردی، محیطی، ساختاری تأثیرگذار کارآفرینی و دریافت درک جامع از جامعه هدف انتخاب مشارکت‌کنندگان بر اساس مرتبط بودن به مسئله و داشتن آگاهی و اطلاعات غنی در مصاحبه‌ها از روش نمونه‌گیری هدفمند اقدام به نمونه‌گیری کرده است. به‌خاطر همین اعضای شرکت‌کننده در تحقیق نقش کلیدی در پژوهش داشتند.

ابزار گردآوری داده‌ها:

محقق به منظور گردآوری اطلاعات در جهت شناسایی عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده تربیت کارآفرینی هنرجویان در هنرستان‌ها از روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده کرده است. بدین منظور با توجه به هدف پژوهش ضمن پرسیدن سؤالات اصلی پژوهش کیفی بر حسب پاسخ مصاحبه‌شونده سؤالات فرعی گوناگونی نیز پرسیده شد. در این روش پژوهشگر مصاحبه‌اش را با اساتید دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها و هنرآموزان تا اشباع داده‌ها انجام داده است. هدف اصلی از این کار استخراج مؤلفه‌ها بوده است. پس از ضبط فایل صوتی مصاحبه‌ها جهت پیاده‌سازی محتوای صوتی مصاحبه‌ها را به متن نوشتاری تبدیل کرده است. با استفاده از کدگذاری باز مقوله‌های پژوهش را شناسایی نموده است. برای تحلیل تفسیری متن مصاحبه، زیر گفته‌های اساسی خط کشیده شده است، همچنین گفته‌های تکراری، جمله‌های معترضه، گفته‌های انحرافی و سایر داده‌های نامربوط نادیده گرفته شد. برخی از گفته‌های مشابه که به نظر می‌رسد چیز تازه‌ای را مطرح می‌کند مشخص گردید. هنگامی که تمام متن مصاحبه مرور شد، پژوهشگر دوباره به متن اولیه برگشته، آنها را مرور نموده تا اطمینان یابد در خط کشیدن گفته‌های اصلی و اساسی، دچار غفلت نشده است. پژوهشگر دوباره به اولین متن بازگشته و با مرور گفته‌های اساسی خط کشیده شده، سعی کرده مجموعه‌ای از مقوله‌ها را از پاسخ‌های داده شده به هر سؤال استخراج کند تا عناوین ساده‌ای به آنها اختصاص دهد. در این مرحله، محقق به فهرست مقوله‌ها نگاه کرده و ترکیب‌شدن آنها با یکدیگر را بررسی می‌کند. در ضمن برخی از عناوین یادداشت شده نامناسب و غیرضروری را حذف می‌نماید. برای اطمینان بیشتر، لازم است از افراد دیگری بخواهد تا نظام مقوله‌بندی را مرور کند. در این پژوهش برای همه سؤالات‌های پژوهش که درباره نظرخواهی از افراد مورد مصاحبه برای پاسخ‌دادن به منظور تربیت دانش‌آموزان کارآفرین یکی از مقوله‌ها را به دلیل اشتراک بیشتر با سایر داده‌ها به‌عنوان پدیده انتخابی در مرکز فرایند قرار داده شد و ارتباط سایر مقوله‌ها با آن مشخص شد. از این جهت رونوشت مصاحبه‌ها برای یافتن مقوله‌های کلی، مقوله‌های محوری و مقوله‌های فرعی به طور منظم بررسی شد. مقوله‌های محوری شناسایی شده شامل ۱- ویژگی‌های فردی ۲- ویژگی‌های اشتغال‌زایی ۳- ویژگی‌های ساختاری ۴- ویژگی‌های محیطی بودند. پس از بررسی شباهت‌ها و ویژگی‌های مشابه مقولات انتخابی به دلیل جامعیت شناسایی شد. روی‌هم‌رفته چهار مقوله انتخابی شناسایی شد. این مقولات انتخابی شامل عوامل فردی، عوامل اشتغال‌زایی، عوامل ساختاری، عوامل محیطی بودند. ارتباط سایر مقوله‌ها با مقولات انتخابی در پنج عنوان شرایط علی، راهبردها، کنش، زمینه، شرایط مداخله‌گر و پیامدها تحقق یافت. مقولات مداخله‌گر نیز نسبت به شرایط و وضعیتی شناسایی شد. مقولات مداخله‌گر به دلیل تشابه بیشتر نسبت به عوامل و ویژگی‌های محوری در قالب‌های (فردی، ساختاری، محیطی). طبقه‌بندی شد.

بیر همین روال کلیه مقولات اصلی در قالب‌های (فردی، ساختاری، محیطی). طبقه‌بندی شدند. پس از تعیین نظام مقوله‌بندی نهایی، پژوهشگر دوباره به سراغ متن‌های پیاده شده می‌رود و هر گفته اساسی مشخص شده ابا فهرست مقوله‌ها مقایسه می‌کند تا ببیند که نکته گفته شده در کجایی فهرست مقوله‌ها آمده است. جلوی گفته‌هایی که به راحتی نمی‌تواند آن را به هیچ مقوله‌ای ربط دهد، علامت سؤال (?) قرار داد علاوه بر آن، در صورت لزوم باید واژه‌ها را در عناوین مقوله‌ها تغییر دهد، یا مقوله‌های جدید اضافه کند، تا با گفته‌ها بهتر تناسب پیدا نماید تا بتواند شامل گفته‌هایی شود که درباره‌شان تردیدی وجود دارد یا جز پاسخ‌های اصلی محسوب نشده‌اند. سپس پژوهشگر مقوله‌های هر سؤال را در یک جدول وارد نموده است. عناوین مقوله‌ها در بالا و نام یا رمزهای پاسخ‌دهندگان در کنار آن نوشته است. سپس در هر خانه، آنچه پاسخ‌دهندگان گفته‌اند یا بخشی از آنها را وارد می‌کند. این کار در مرحله بعد، این کار به یافتن جای گفته‌های مربوط به هر مقوله کمک می‌کند. با انجام فعالیت‌های ذکر شده، متن‌های مصاحبه تحلیل و توصیف می‌شود. سپس از روش‌های مثلث‌سازی و شبه آماره‌ها برای روایی درونی سؤالات پرسش‌نامه کیفی استفاده خواهد کرد. سپس مولفه‌های قدیمی استخراج شده از نظریات و مدل‌های گذشته را به همراه مولفه‌های جدید جمع‌آوری نموده آنها را در جدولی که حاوی هر دو مولفه‌های قدیمی و جدید هستند قرار داده و با کمک صاحب‌نظران و اساتید مدیریت آموزشی مولفه‌های مشابه را به صورت صوری تا حد امکان حذف خواهد گردید، تا پرسش‌نامه کمی آماده شود بعد برای اجرای آن محقق با در دست داشتن مجوز ورود به دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها و هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای پسرانه، دخترانه و... مراجعه کرده و بر اساس اهداف پژوهش به مصاحبه با نمونه پژوهش پرداخته است.

روایی پژوهش کیفی:

محقق برای سنجش روایی پژوهش کیفی از یک سری چک‌لیست آماده که در آن مقوله‌ها با کدهای اصلی و ابعاد نوشته شده جهت بررسی و تأیید و کنترل به اعضاء شرکت کننده در تحقیق بعد از مصاحبه داده است. علاوه بر این محقق از روش سه سویه‌سازی داده‌ها برای گردآوری داده‌ها، ارزشیابی و داوری بر روی داده‌ها، و بازنمایی یافته‌ها استفاده کرده است، تا تبیین‌هایی منطقی و معتبرتر از پدیده یا مسئله پژوهشی به دست آورد.

پایایی پژوهش کیفی:

محقق برای پایایی پژوهش کیفی از پایایی توافق بین دو کدگذار استفاده نموده است. در این پژوهش ضریب توافق بین دو کدگذار بر اساس خروجی نرم‌افزار ۰/۹۶ بوده است. این مقدار نشان‌دهنده توافق پایایی عالی بین دو کدگذار است. روش تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی:

در مرحله اول همه مصاحبه‌ها با استفاده از نرم افزار (Maxqda) پیاده شد. در مرحله دوم، کد گذاری باز، محوری و انتخابی انجام گرفت و مقوله‌های فرعی و اصلی شناسایی شد. در مرحله سوم از روش سه سویه‌سازی داده‌ها برای گردآوری داده‌ها، ارزشیابی و داوری بر روی داده‌ها استفاده شد. در مرحله پنجم از داده‌های تحقیق نتیجه‌گیری صورت گرفت. برای پایایی پژوهش کیفی از توافق بین دو کدگذار استفاده شده است. در مرحله پنجم از داده‌های تحقیق نتیجه‌گیری صورت گرفته شد

۴. یافته‌ها

با توجه به هدف تحقیق جهت شناسایی عوامل دخیل در تربیت هنرجوی کارفرین با استفاده تحلیل محتوای کیفی و نرم افزار (Maxqda) کلیه مصاحبه‌های صورت گرفته تحقیق به دقت مطالعه گردید. پس از بررسی مصاحبه‌ها و پیاده‌سازی کردن محتوای مصاحبه‌ها کدگذاری باز صورت گرفت. پس از چندین بار مرور، موارد مشابه و بدون ارتباط با موضوع تحقیق حذف و گویه‌های تعیین کننده و اصلی ارائه شدند. در ابتدا ۱۸۱۵ کد باز شناسایی و استخراج گردید. در مرحله دوم کدهای بازاری که معنا و مقصود یکسانی داشتن با هم دیگر ترکیب و ادغام شد. حاصل این مرحله کاهش تعداد کدهای باز بود. ادامه تطبیق و مقایسه کدها جهت بررسی شباهت‌ها و تفاوت‌های بین کدها باعث شد که برای مؤلفه عوامل سازمانی ۱۶۸ کد و برای مؤلفه عوامل فیزیکی ۱۷۴ کد و برای مؤلفه عوامل تسهیل‌کننده کارآفرینی ۹۸۰ کد و برای مؤلفه عوامل بازدارنده کارآفرینی ۴۹۳ کد شناسایی شد. در مرحله سوم به لحاظ شرایط جامعیت یکی از مؤلفه‌ها را به عنوان پدیده انتخابی در مرکز فرایند قرار داده شد و ارتباط سایر

مؤلفه‌ها با آن مشخص شد. بدین‌سان ارتباط سایر مقوله‌ها با مقولهٔ انتخابی در پنج مقوله تحت عنوان شرایط علی، راهبردها، کنش، زمینه، شرایط مداخله‌گر و پیامدها تحقق یافت. از این جهت رونوشت مصاحبه‌ها برای یافتن مقوله‌های کلی، مقوله‌های محوری و مقوله‌های فرعی به طور منظم بررسی شد. در زیر برحسب خروجی نرم‌افزار مؤلفه‌های احصاء شده نمایش داده شد.

(جدول ۱) نمای کلی از مؤلفات استخراجی

فاکتور	درصدعامل
عوامل تسهیل‌کننده تربیت	٪ ۵۴
سازه تربیت هنرجوی کارآفرین	
عوامل بازدارنده تربیت	٪ ۲۴
عوامل سازمانی	٪ ۹/۴۵
عوامل فیزیکی	٪ ۹/۴۲

براساس داده‌های جمع‌آوری شده مشخص شد که از بین همه عوامل مؤلفه عوامل تسهیل‌کننده کارآفرینی با درصد ٪ ۵۴ در تربیت هنرجوی کارآفرین مؤثر است. یعنی در واقع تربیت هنرجو تا حدود زیادی به عوامل تسهیل‌کننده کارآفرینی وابسته است. ضرورت این عوامل را می‌توان در صحبت‌های اکثر مصاحبه‌کنندگان مشاهده کرد. به باور بیشتر اساتید علمی عوامل تسهیل‌کننده عواملی هستند که به کارایی و عملکرد بهتر هنرجو در رسیدن به شغل مورد نظر کمک می‌کنند بنابراین تجربه بهتری را برای هنرجویان فراهم می‌کنند تا سریعتر به اشغالزایی رسیده و پاسخگوی نیازهای جامعه و صنعت باشند. به طور خلاصه عوامل تسهیل‌کننده کارآفرینی می‌توانند باعث ایجاد شرایط موثر برای تربیت مناسب کارآفرین شدن هنرجویان شوند. محقق جهت اطمینان ضریب آلفای تمام مؤلفات را حساب کرده و در زیر نشان داده است.

جدول ۲- ضرایب مقولات

مقوله	ضریب آلفا
ویژگی‌های تسهیل‌کننده کارآفرینی	۰/۹۸
ویژگی‌های سازمانی	۰/۹۷
ویژگی‌های فیزیکی	۰/۹۶
ویژگی‌های بازدارنده کارآفرینی	۰/۹۴

با توجه به خروجی نرم‌فزار مهم‌ترین مؤلفه تأثیرگذار ویژگی‌های تسهیل‌کننده کارآفرینی بود. این مقدار ضریب توافق نشان‌دهنده همگرایی بیشتر پاسخ‌دهندگان به ویژگی‌های تسهیل‌کننده کارآفرینی بود. در واقع مؤلفه عوامل تسهیل‌کننده کارآفرینی مهم‌ترین تأثیر در تربیت هنرجوی کارآفرین دارد. در بین مؤلفه عوامل تسهیل‌کننده مقوله ویژگی‌های تسهیل‌کننده محیطی بیشترین حجم تأثیرگذاری را دارد. در زیر تک تک مقولات مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های کیفی سوال اول پژوهش

۴-۹-۱ به نظر شما منظور از تربیت هنرجوی کارآفرین چیست؟ محقق برای پاسخگویی به این سؤال پس از کشف مفاهیم و اشباع کدها بر اساس خروجی نرم‌افزار (MAXQDA) به این یافته رسید که مؤلفه محوری عوامل سازمانی با ۹/۰۹ درصد کمترین

تأثیر در تربیت هنرجو دارد. به عبارت دیگر تربیت هنرجوی کارآفرین وابستگی کمتری به مؤلفه سازمانی دارد. مؤلفه عوامل سازمانی شامل چهار مقوله مهم به نام های ۱- مقوله تربیت مدرک گرا ۲- تربیت خلاق ۳- تربیت مهارتی ۴- تربیت شناختی بود. از بین این مقولات یاد شده مربوط به سوال اول مقوله تربیت مهارت محور با ۷۴/۶۷ درصد بیشترین نقش در تربیت هنرجوی کارآفرین دارد. به عبارت دیگر با تقریب می توان گفت که تربیت هنرجوی کارآفرین به احتمال ۷۵ درصد وابسته به نوع تربیت مهارت محور است. هنرآموز هرچقدر از سبک مهارت محور استفاده کند در تربیت هنرجوی کارآفرین موفق تر می شود. این سبک یادگیری همسو با مدل (VARK) می باشد. مطابق این مدل استراتژی های آموزشی هنرآموز به سبک یادگیری دانش آموز نزدیک تر است، به همین دلیل انگیزه هنرجو بیشتر شده و مطالب را بهتر یاد می گیرد. بنابراین هنرآموز باید بتواند سبک یادگیری دانش آموز خود را شناسایی کند و از راهکارهای مناسب با آن سبک، در طرح درس و روش تدریس خود استفاده کند. در این سبک رابطه بین ایده های مختلف به صورت بصری شکل می گیرد. دومین مقوله تربیت خلاق بود. در این سبک به کمک نیروی خلاقیت از روش های دیگری برای حل مسایل استفاده می شود.

این سبک از سه زیرمقوله ۱- خلاقیت فردی هنرجو ۲- نوآوری در کار ۳- ایجاد تغییر فرایند محصول به منظور کاهش هزینه ها درست شده است. این مقوله همسو با مقولات مدل های رابرت گانیه، آیزنک، آرنولد و مای لی هست. مقوله تربیت شناختی باعث شکل گیری سبک تربیت شناختی شد از این رو مفاهیم نظری و آموزش دادن آن در اولویت کار بود. مقولات این سبک همسو با پژوهش ارمند، هان، ویتکن، مور، گودایناف و کوکس و حیدری و باقری نوع پرست، نامجو و دیگران است. چهارمین مقوله تربیت مدرک گرایی است. هنرجویان صرفاً با هدف اولیه اخذ مدرک جهت راه اندازی کسب و کار اقدام به تحصیل می کنند. از زیرمقوله اخذ گواهینامه تحصیلی درست شده است. در زیر نقش تأثیر گذاری هر یک از مقولات مطابق با جدول ۴-۹ بیان شده است.

جدول ۳- مقولات تحلیلی استخراج شده سؤال اول

Code	System MAXQDA	Percent	Frequency
مؤلفه عوامل سازمانی	مقوله تربیت مهارت	۷۴/۶۷	۱۱۵
	مقوله تربیت خلاق	۹/۷۴	۱۵
	مقوله تربیت شناختی	۹/۰۹	۱۴
	مقوله تربیت مدرک گرایی	۶/۴۹	۱۰

سوال دوم پژوهش کیفی ویژگی های یک هنرستان کارآفرین چیست؟

محقق برای پاسخگویی به این سؤال پس از کشف مفاهیم و اشباع کدها به این یافته دست یافت که هنرستان کارآفرین تا حدود زیادی تحت تأثیر مؤلفه عوامل فیزیکی است. در واقع هنرستان کارآفرین در بیشتر موقعیت ها وابسته به عوامل فیزیکی است. هرگونه تغییر متکی به عوامل فیزیکی دارد. از نظر مصاحبه کنندگان برای هنرستان کارآفرین تنها یک مقوله محوری به نام مقوله ویژگی های هنرستان کارآفرین وجود دارد. این مقوله اولین و مهم ترین مقوله کلی کشف شده که نشان دهنده یک هنرستان کارآفرین هست. بعلاوه هر یک از این مقوله محوری داری چندین ریزمقوله اشباع شده هست. ریزمقولات این مقوله محوری شامل (داشتن امکانات آموزشی، امکانات سخت افزاری و نرم افزاری، تجهیزات به روز، داشتن زیرساخت لازم و استفاده از ابزارآلات می باشد) می باشد. امکانات آموزشی می توانند به صورت فیزیکی و یا مجازی ارائه شوند. در زیر مقولات تحلیلی سؤال دوم تحقیق توسط نرم افزار (MAXQDA) استخراج شده است.

جدول ۴- مقولات تحلیلی استخراج شده سؤال دوم

Code System MAXQDA	Percent	Frequency
مقوله تجهیزات به روز	۲۷/۵۹	۲۴
مقوله امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری	۲۰/۴۵	۱۸
مقوله داشتن زیرساخت لازم	۲۰/۴۵	۱۸
مقوله داشتن کارگاه استاندارد	۱۹/۳۱	۱۷
مقوله داشتن امکانات آموزشی	۱۲/۵	۱۱

امکانات و تجهیزات هنرستان باعث افزایش کیفیت یادگیری و زیاد شدن خلاقیت هنرجویان می‌شود. تمام این مراحل حول مرکزیت سازه اصلی تربیت سازماندهی نموده است. نتایج مقوله این پژوهش همسو با نتایج پژوهش کیفی گوث و گینزبرگ (۱۹۹۰)؛ کوین اسلوین (۱۹۹۱)؛ رامورتی (۱۹۸۶)؛ موریس و جونز (۱۹۹۹)؛ کیم (۲۰۰۷). در این خصوص مصاحبه شونده اول نقل می‌کند که ابزارآلات در راستای مصالح بکارگرفته شده است. مصاحبه شونده سوم نقل می‌کند که خود هنرستان دارای امکاناتی هست که می‌تواند استعداد دانش‌آموزان را شکوفا کند. مصاحبه شونده چهارم نقل می‌کند که هنرآموزان را به ابزار و دانش کارآفرینی مجهز نمود. مصاحبه شونده پنجم نقل می‌کند که منابع است، تکنولوژی است. باید فرد هنرجو را به سوی کارآفرین شدن راهل داد. مصاحبه شونده هفتم نقل می‌کند هنرستان کارآفرین دارای دو ویژگی اساسی است یکی ابزارآلات، مصالح و تجهیزات خوب است. بایستی دانش آموزی که در هنرستان درس می‌خواند با آن ابزارها آشنایی پیدا کند. دومی سطح آگاهی و سطح دانش هنرآموزان هنرستان است. مصاحبه شونده هشتم نقل می‌کند که هنرستانی که بیشترین امکانات، بیشترین فضا و بهترین اساتید را در اختیار داشته باشد. در جدول ۴-۱ چهارچوب کدگذاری تحلیلی داده‌ها نشان داده شد.

جدول ۵- چهارچوب کدگذاری‌ها در تحلیل داده‌ها سؤال دوم

سازه اصلی	مقوله کلی	مقوله‌های محوری (کدگذاری محوری)	نمونه مقوله‌های فرعی (کدگذاری باز)
تربیت مهارت	عوامل فیزیکی	ویژگی‌های هنرستان کارآفرین	داشتن امکانات، داشتن تجهیزات، داشتن کارگاه، داشتن ابزار، داشتن زیرساخت
			مجهزبودن هنرستان به تجهیزات به روز،
			مجهزبودن به نرم افزار، مجهزبودن به سخت افزار

سؤال سوم پژوهش عوامل تسهیل‌کننده تربیت دانش‌آموزان کارآفرین در هنرستان‌های ایران است؟ محقق برای پاسخگویی به این سؤال پس از کشف مفاهیم و اشباع کدها به این یافته دست یافت که مؤلفه کلی در پدیده کارآفرینی هنرجویان (عوامل تسهیل‌کننده کارآفرینی) می‌باشد. این مؤلفه کلی از سه مقوله محوری به نام ویژگی‌های فردی، ساختاری و محیطی تشکیل شده است. مهم‌ترین و مؤثرترین مقوله در تربیت هنرجوی کارآفرین مقوله محیطی است. به عبارت دیگر از نظر مشارکت کنندگان تربیت هنرجوی کارآفرین به مقدار ۵۹/۲۸ درصد وابسته به مقوله تسهیل‌کننده محیطی است. از نظر اساتید علمی تأثیر محیط بر تربیت انسان یک موضوع مهم است. محیطی که فرد در آن زندگی می‌کند، باعث شکل‌گیری رفتارهایی مثل تلاش برای بهبود عملکرد و رسیدن به موفقیت شود. در نتیجه محیط اطراف ما می‌تواند بر تربیت و شخصیت ما تأثیر بگذارد. مقولات محیطی تأثیرگذار به دو دسته مقولات محیطی خارج از هنرستان همان محیط عمومی و محیط داخل هنرستان تقسیم می‌شود. مقولات محیطی خارج از هنرستان به ترتیب عبارتند از ۱- منابع مالی ۲- حمایت مالی ۳- دید رایج ۴- تبلیغ رسانه ۵- ارتباط با صنعت ۶- فضای مجازی ۷- بازدید علمی ۸- تسهیلات بانکی ۹- شناخت و اشتغال خانواده

می‌باشد. مقولات محیطی داخل هنرستان به ترتیب عبارتند از ۱- انتقال دانش و تجربه ۲- کار عملی ۳- فراهم نمودن شرایط ۴- تشویق هنرجو ۵- راهنمایی هنرجو ۶- زیرساخت هنرستان ۷- فضای آموزشی ۸- امکانات آموزشی ۹- بودجه تخصیص یافته ۱۰- بودجه تخصیص یافته ۱۱- دوره‌های ضمن خدمت هنرآموز ۱۲- تولید محصول بودند. مقولات ویژگی‌های فردی می‌تواند بر توانایی و عملکرد فرد در محیط تحصیلی و کار تأثیرگذار باشند. برای توسعه و بهبود این ویژگی‌ها، می‌توان از راهکارهایی مانند آموزش مهارت‌های لازم، ارتقای شرایط کاری، ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب، روانشناسی کاری و ... استفاده کرد. این مقولات به ترتیب اهمیت عبارتند از ۱- آموزش هنرآموز ۲- انجام فعالیت کار شغلی ۳- انگیزه هنرجو ۴- علاقه هنرجو ۵- پایه علمی ۶- خلاقیت هنرجو ۷- استعداد فنی ۸- رغبت هنرجو ۹- مجرب و به روز بودن هنرآموز ۱۰- توانایی ورود به بازار کار بود. آموزش هنرآموز اولین و مهم‌ترین مقوله تربیتی است. تغییرات و شدت اثرگذاری ۹ مقوله دیگر وابسته به همین مقوله است. بدین جهت نقش محوری در تربیت کارآفرین دارد. مقوله ویژگی‌های ساختاری دربرگیرنده طرح سیستم‌هایی است که به وسیله آن‌ها همه واحدها یکپارچه می‌شوند و در نتیجه ارتباط در هنرستان تضمین می‌شود به عنوان یکی از عوامل مهم در موفقیت هنرستان و در بهبود عملکرد هر سازمان نقش دارد. این ویژگی‌های ساختاری می‌تواند به بهبود کیفیت محصول و افزایش کارایی و عملکرد هنرستان کمک کند. مقولات ویژگی‌های ساختاری شناسایی شده عبارتند از ۱- سیستم آموزشی ۲- عملی بودن ایده ۳- حذف قوانین دست و پاگیر ۴- مطالب کتب درسی بودند. سیستم آموزشی اولین و مهم‌ترین مقوله ساختاری است. تغییرات و شدت اثرگذاری ۳ مقوله دیگر وابسته به همین مقوله است. بدین جهت نقش محوری در تربیت کارآفرین دارد.

سوال چهارم پژوهش کیفی درباره شناسایی عوامل بازدارنده تربیت دانش‌آموزان کارآفرین در هنرستان‌های ایران هست؟ محقق برای پاسخگویی به این سؤال پس از کشف مفاهیم و اشباع کدها به این یافته دست‌یافت که در حال حاضر مؤلفه بازدارنده کلی در پدیده کارآفرینی هنرجویان عوامل بازدارنده کارآفرینی هست. این مؤلفه از سه مقوله محوری به نام ویژگی‌های فردی، ساختاری و محیطی تشکیل شده است. بنابه نظر مشارکت‌کنندگان در تحقیق عوامل محیطی در تربیت هنرجویان نقش مهمی دارد. مقوله محوری ویژگی‌های محیطی بیشترین تأثیر در عدم کارآفرینی هنرجویان دارد. به عبارت دیگر بیشترین علت عدم تربیت هنرجو وابسته به ویژگی‌های محیطی است. عوامل محیطی می‌تواند تأثیر مستقیمی بر رفتار و شخصیت هنرجو داشته باشد. به همین خاطر در تربیت هنرجویان نقش مهمی دارند. مقولات محیطی شامل ۱- مقوله نبود امکانات و تجهیزات ۲- مقوله عدم حمایت مالی ۳- مقوله دسترس نبودن منابع مالی ۴- مقوله بیکاری هنرجو بعد از فارغ‌التحصیلی ۵- مقوله هزینه‌زایی مواد و ابزار ۶- مقوله بروز نبودن کتاب ۷- مقوله مشاوره ضعیف ۸- مقوله مسایل مالی ۹- مقوله کمبود امکانات ۱۰- مقوله سبک آمرانه مدیریت ۱۱- مقوله سرمایه کم ۱۲- مقوله تدریس سنتی ۱۳- مقوله پائین بودن سطح علمی هنرآموز است.

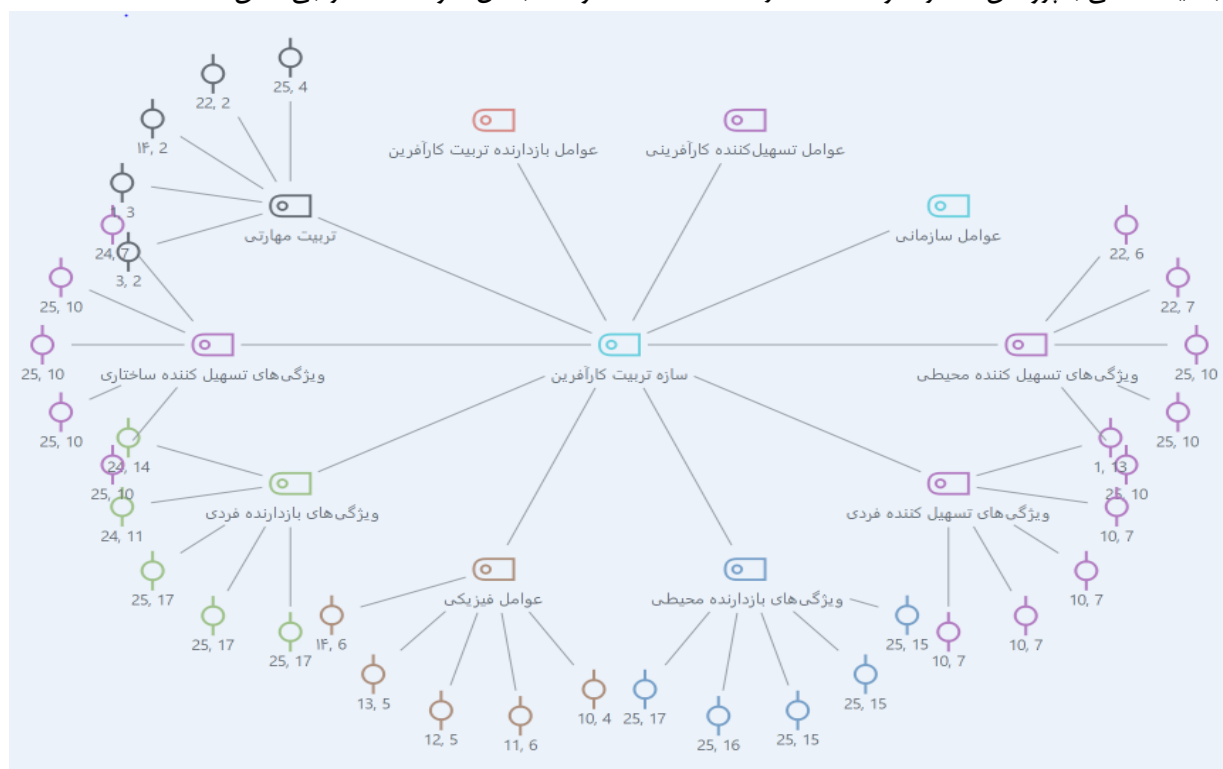
مقوله محوری ویژگی‌های ساختاری

از نظر اساتید ساختار هنرستان شیوه‌ای است که به وسیله آن فعالیت‌ها تقسیم، سازماندهی و هماهنگ می‌شوند. ساختار سازمانی تحت تأثیر اهداف، استراتژی، محیط، فن آوری و اندازه سازمان قرار می‌گیرد. ویژگی‌های ساختاری هنرستان شامل مواردی مانند فضا و امکانات آموزشی مناسب، برخورداری از کادر مدیریتی و هنرآموزان متخصص و مجرب، برخورداری از برنامه‌های آموزشی مناسب و متناسب با نیازهای هنرجویان، ارائه فضای آموزشی با ارزش‌های فرهنگی و تاریخی و ارائه فضای آموزشی با ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی است. ۱- مقوله سنتی بودن سیستم آموزشی ۲- عدم انعطاف‌پذیری بروکراسی اداری ۳- تئوری بودن محتواهای آموزشی نتایج مقوله این پژوهش همسواست با نتایج پژوهش کیفی یوسفی حاجیوند، خسروی پوردرسال (۱۳۹۱) آنها ویژگی‌های ساختاری مانند استراتژی، کارایی و فرهنگ سازمانی و ارتباطات برای کارآفرینی لازم دانسته‌اند. از نظر آنان عوامل بازدارنده به خاطر تأکید بیش از حد بر قوانین و مقررات خشک رسمی، سلسله مراتب انعطاف‌ناپذیر، نبود آزادی عمل، برنامه‌های رسمی و نقش‌های سخت و محکم کادر آموزشی است. نتایج مقوله این پژوهش همسواست با نتایج پژوهش کیفی میرزا محمدی، پورطهماسی، تاجورسال (۱۳۸۷) و نتایج کیفی کاظمی، قاسمی، رستم بخش سال (۱۳۹۰) میرزا محمدی، پورطهماسی، تاجور به این نتیجه رسیدند که کاربردی نبودن آموزش‌ها، هماهنگ نبودن دانش و مهارت‌ها با بازار کار، محدود بودن اختیار مدیران در زمینه برگزاری دروس کارآفرینی برای اشتغالزایی، نبود ارتباط با مراکز تولیدی و صنعتی، عدم آگاهی از طراحی طرح کسب‌وکار

از موانع کارآفرینی هستند. همچنین کاظمی، قاسمی، رستم بخش طی تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که ویژگی‌های شخصیتی از موانع رفتاری کارآفرینی سازمانی هست.

ویژگی‌های بازدارنده فردی

ویژگی‌های بازدارنده فردی نیز مانع کارآفرینی هنرجو می‌شود. شناخت این ویژگی‌ها باعث به حداقل رساندن موانع کارآفرین می‌شود. مهم‌ترین مقولات فردی بازدارنده عبارتند از ۱- نبود انگیزه ۲- نبود علاقه ۳- اعتمادیه نفس پائین، ۴- عدم مهارت مطلوب ۵- عدم ریسک‌پذیری می‌باشد. نتایج مقوله این پژوهش همسواست بانایج پژوهش کیفی تقی انصاری و فکور (۱۳۹۹) شباهت تحقیق آنها در کمبود آموزش‌ها و مهارت‌های کارآفرینی، تأمین نشدن منابع مالی، نبود نگرش‌های اجتماعی و فرهنگی مثبت به کارآفرینی، نبود دسترسی به دانش و فناوری و برنامه‌های حمایتی دولتی، باز نبودن بازار و قوانین و مقررات به ترتیب اهمیت عوامل محیطی بازدارنده کارآفرینی هستند. با این تفاوت از نظر آنان ضعف سیاست‌ها هنگام اجرا به دلیل منشاء محیطی است. این نتیجه همسو با پژوهش مرادی، محمد. عمانی، احمدرضا (۱۳۹۷) است. با این شباهت که ضعف بودن هنرجویان در دروس پایه، کم توجهی به کیفیت بخشی به آموزش، کم بودن طول دوره تحصیلی و عدم تنوع در فعالیت‌های آموزشی از مهمترین موانع و مشکلات نظام آموزشی برای کارآفرینی هنرجویان است. پژوهش آنها از لحاظ ناامیدی و نگرانی هنرجو نسبت به آینده شغلی با پژوهش حاضر تفاوت داشت. در نقشه ۱-۱ همه مؤلفات با کل مقولات استخراجی نشان داده شد.

(نقشه شماره ۱-۱) مدل مفهومی پژوهش

۵. خلاصه بندی یافته‌های تحقیق

با توجه به توضیحات داده شده، مقوله هسته‌ای (کد گزینشی یا انتخابی) تربیت هنرجویان کارآفرین است. این مقوله کلیه مقولات دیگر ر تحت پوشش قرار می‌دهد. هنرآموزان دانشگاه‌ها و هنرستانی و کارشناسان شرکت کننده در این تحقیق خلاقیت و نوآوری، تجربه و مهارت، حمایت مالی و سرمایه، فضای آموزشی و فراهم نمودن شرایط به‌عنوان مقولات عمده در تربیت هنرجویان کارآفرین مورد شناسایی قرار گرفتند.

فهرست منابع

- یوسفی محمدی، گلی، & موحدی. (۱۳۹۶). تحلیل عوامل فردی و محیطی مؤثر بر توسعه کارآفرینی دانشجویان کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا. پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۰(۳)، ۴۱-۵۲.
- احمدپورداریانی، محمود و ابراهیمی، صبا(۱۳۸۳). کارآفرینی یک دقیقه‌ای: در هزار نکته کارآفرینانه. چاپ اول. ویراستار: سیدعلی‌اکبر میرجعفری. انتشارات محراب قلم.
- الوانی، سیدمهدی؛ صفری، سعید، کهن هوش نژاد، رضا و خدامرادی، سعید(۱۳۹۵). عوامل موثر بر کارآفرینی سازمانی (مورد مطالعه صنایع غذایی). فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت (بهبود و تحول)، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران. سال بیست و پنجم، شماره ۸۲.
- علیدوستی، سیروس و خسرو رجودی، محمود(۱۳۹۱). مبانی اطلاع فرینی: کارآفرینی با اطلاعات و در اطلاع رسانی. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. ویراستار: زهرا تهوری. پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران چاپ اول. تهران: نشر چاپار.
- محقق، علی؛ هاشمی پرودی، سیدحمید و فیروزجانیان مجتبی(۲۰۱۳). تجزیه و تحلیل موانع کارآفرینی در ایران با استفاده از (DEMATEL) فازی. گروه مدیریت صنعتی، دانشگاه تهران.
- محمدیان، محمد مهدی؛ سمیع علی آبادی، محمد مهدی و رسولی، هلیا(۱۳۹۵) ارتباط میان کار آفرینی اجتماعی، اقتصادی و سازمانی. کنفرانس بین المللی نخبگان مدیریت. تهران. سالن نمایش های بین المللی دانشکده شهید بهشتی.
- Taze, M., & Karayol, M. (2020). Investigation of entrepreneurship levels and employability perception of undergraduate students studying sports sciences. *International Education Studies*, 13(5), 35-43.
- Devlin, J. G. (2015). An introductory course in music entrepreneurship (Doctoral dissertation, University of Maryland, College Park).
- Gündoğdu, M. Ç. (2012). Re-thinking entrepreneurship, intrapreneurship, and innovation: A multi-concept perspective. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 41, 296-303.
- Gilmartin, S. K., Thompson, M. E., Morton, E., Jin, Q., Chen, H. L., Colby, A., & Sheppard, S. D. (2019). Entrepreneurial intent of engineering and business undergraduate students. *Journal of Engineering Education*, 108(3), 316-336.
- Seikkula-Leino, J. (2018). A review of entrepreneurship education in teacher education. *Malaysian Journal of Learning and Instruction*, 15(1), 105-148.
- [Jena](#). R.K. (2020). Measuring the impact of business management Student's attitude towards entrepreneurship education on entrepreneurial intention: A case study. Institute of Management Technology, Nagpur, India. *Computers in Human Behavior*. Volume 107, June 2020, 106275.
- Kinias, I. G. (2013). The importance of the entrepreneurial background in the detection and the utilization of the information. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 73, 564-572.
- Mack, J., & Püttschel, J. (2014). The Influence of Contextual Factors on the Entrepreneurial Process: A Multiple-Case Study of Sustainability-oriented and Commercial Entrepreneurship in Central America.
- Metallo, C., Agrifoglio, R., Briganti, P., Mercurio, L., & Ferrara, M. (2021). Entrepreneurial behaviour and new venture creation: The psychoanalytic perspective. *Journal of Innovation & Knowledge*, 6(1), 35-42.
- Moreno Sanchez, A. (2018). Environmental Factors That Affect The Entrepreneurial Intention. University UAB. Universitat Autònoma de Barcelona. Date: May 26 th , 2018.

- Rigley, B. Rönqvist, R. (2010). Entrepreneurship Education and its Outcomes. A study investigating students' attitudes and motivations after completing an entrepreneurial program. SE-901 87 Umeå, Sweden www.usbe.umu.se
- Xue, Y. (2018). The role of the entrepreneurial-oriented university in stimulating women entrepreneurship (Master's thesis, University of Twente).
- Yuen Sze Goh, A. (2014). Insights from a Bourdieusian lens: The relationship between college-based and workplace learning in becoming a vocational-technical education teacher in Brunei. *Journal of Workplace Learning*, 26(1), 22-38.
- Yurtkoru, E. S., Acar, P., & Teraman, B. S. (2014). Willingness to take risk and entrepreneurial intention of university students: An empirical study comparing private and state universities. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 150, 834-840.
- Welter, F., Baker, T., Audretsch, D. B., & Gartner, W. B. (2017). Everyday entrepreneurship—a call for entrepreneurship research to embrace entrepreneurial diversity. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 41(3), 311-321.
- Adeel, S., Daniel, A. D., & Botelho, A. (2023). The effect of entrepreneurship education on the determinants of entrepreneurial behaviour among higher education students: A multi-group analysis. *Journal of Innovation & Knowledge*, 8(1), 100324.
- Mack, J., & Pützschel, J. (2014). The Influence of Contextual Factors on the Entrepreneurial Process: A Multiple-Case Study of Sustainability-oriented and Commercial Entrepreneurship in Central America.
- Miço, H., & Cungu, J. (2023). Entrepreneurship Education, a Challenging Learning Process towards Entrepreneurial Competence in Education. *Administrative Sciences*, 13(1), 22.
- Schiffman, S. (2004). Ask Questions, Get Sales: Close The Deal And Create Long-Term Relationships. Tang Kinh Cac.
- Von Graevenitz, G., Harhoff, D., & Weber, R. (2010). The effects of entrepreneurship education. *Journal of Economic behavior & organization*, 76(1), 90-112.
- Vesper, K. H., & Gartner, W. B. (1997). Measuring progress in entrepreneurship education. *Journal of Business venturing*, 12(5), 403-421.
- Jones, C. and English, J. (2004), "A contemporary approach to entrepreneurship education", *Education + Training*, Vol. 46 No. 8/9, pp. 416-423. <https://doi.org/10.1108/00400910410569533>
- Motta, V. F., & Galina, S. V. R. (2023). Experiential learning in entrepreneurship education: A systematic literature review. *Teaching and Teacher Education*, 121, 103919.
- Zuhodi, N. M., & Yunus, M. M. (2018). Blended learning module in teaching L2 Grammar: The Needs analysis. ORGANISED BY: CENTRE FOR LANGUAGE STUDIES AND GENERIC DEVELOPMENT, 339. Uzman, J., Barkhuysen, T., & Van Emmerik, M. L. (2010). The Dutch Supreme Court: A Reluctant Positive Legislator?. In *Netherlands Report to the Eighteenth International Congress of Comparative Law*.
- Xia, F., Thewissen, J., Huang, W., & Yan, S. (2023). Founder-CEO Extraversion and Sustainability Orientation in Initial Coin Offerings. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 10422587231211012.